

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ
“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић
Проф. др Владимир Боранијашевић
Проф. др Олга Јовић Прлаиновић
Проф. др Дејан Мирковић
Доц. др Бојан Бојанић
Доц. др Здравко Грујић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-067-0

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

Др Сава АКСИЋ*

327(497.11:4)"19"

ОДНОС СРБИЈЕ И ПОЈЕДИНИХ ЕВРОПСКИХ ДРЖАВА У СВЕТЛУ НАЈЗНАЧАЈНИЈИХ ПОЛИТИЧКИХ ДОГАЂАЈА ХХ ВЕКА

Апстракт: Од настанка модерне српске државе, цео европски континент је, ништа мање као и пре тог периода, био бременит компликованим односима међу државама, у којим односима, и државе које су након неколико векова обновили своју државност, као што је била Србија, никако нису могле да остану по страни мимо и најмањих ресетовања међународних односа, посебно међу великим силама. При свему томе, за Србију је посебно био значајан однос који је она имала са великим европским земљама у свим кључним догађајима двадесетог века, као што је био Први, Други светски рат и распад заједничке државе јужних Словена крајем двадесетог века.

Кључне речи: *Европске земље, међународни односи, рат.*

Обнова српске државности, која је призната на Берлинском конгресу 1878 године, је била један неминовни историјски чин, али истовремено и процес који је у том тренутку, сходно геополитичкој ситуацији и констелацији односа у Европи, одговарао великим силама, свакој због својих разлога. При томе, велике силе нису имале у виду стварне потребе српског народа, јер српски народ није живео само на простору Србије која је била призната у ондашњим границама, него и на подручју Старе Србије, Босне, Херцеговине, Крајине... У том тренутку, пре свега Аустро-Угарској је одговарало слабљење Турске, јер је Аустро-Угарска имала директне претензије на територије које су још увек биле под турском влашћу, па је давање независности народима који су били под турском окупацијом био само начин да Аустро-Угарска запоседне те територије, да би касније економско-политички управља њима. Са друге стране, у тренутку када је Србија формално стекла независност, о независности Босне и Херцеговине, и ако је становништво у Босни и Херцеговини било већински српско, се није разговарало, него је управа над Босном и Херцеговином препуштена Аустро-Угарској, уместо Турске која је била сила у заласку. И то је у ствари био план Аустро-Угарске путем којег би овладала простором југоисточне

---

* Редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет sava.aksic@pr.ac.rs

Европе: независност Србије је је требао да буде само стање које је требало да потраје одређено време, да буде привремено, а да након тога и Србија, односно етнички простор Срба у целини, милом или силом буде увучена у Аустро-Угарско царство, као покрајине. Поред свакако имепријалистичких разлога Аустро-Угарске, овладавање Србијом је имало за циљ и то да је требало зауставити настанак и јачање младе државе на југоистоку Европе, чије је етничко становништво било распрострањено у неколико држава, а која би држава могла да засмета у политичком или војном смислу Аустро-Угарској монархији, уз чињеницу да би се војним и политичким овладавањем на простору југоисточне Европе отворило пут економској експлоатацији, као што се, између осталог и царинским мерама које Аустро-Угарска предузела према Србији, врло брзо десило. Тако, да, није прошло много времена, а на аустријском двору ће пронаћи повод за напад на Србију, и тиме реализацију планова за ширење Аустро-Угарске испод Саве и Дунава који су планови доста дуго постојали.¹

Формална управа коју је Аустро-Угарска добила над Босном и Херцеговиномније јој значила ништа у смислу икаквог по перцепцији Аустро-Угарске коначног решења на простору југоисточне Европе, те се прешло на следећу фазу, а то је била анексија Босне и Херцеговине, односно припремала се за увод у светски рат. Аустро-Угарска је у овој фази геополитичких односа покушала да постигне експационистичке циљеве колико је било могуће без рата, рат је оставила за каснију фазу, а та фаза ће као што ће се видети наступити за неколико година. Наравно, да је у таквим условима покушала да за своје циљеве придобије што је било више могуће држава, између осталог да би их осигурала на својој страни. Тако је урадила и са Бугарском, када је Бугарска самоинцијативно, а по налогу Аустро-Угарске, прогласила независност, па јој је учинила уступак да, супротно уговору, национализује међународну железничку пругу и конфискује приходе.² Упоредо са међународним припремама, Аустро-Угарска је подстрекавала Албанце у Старој Србији против незаштитених Срба.³ Шест година после анексије Босне и Херцеговине, Аустро-Угарска је оптужила Србију за убиство надвојводе принца Фердинанда у Сарајеву на Видовдан и поставила пред Србије немогуће захтева да би нашла повод за напад на Србију и дуго планирани рат. Циљ напада Аустро-Угарске је био нестанак српске државе. А, када се српска држава ослободила и ослободила

---

¹<https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:806117-SUSRET-SA-ISTORIJOM-Bec-se-spremao-za-Veliki-rat-i-pre-atentata;LeopoldBerhtold>, аустријски државник и дипломата, инсистирао је на томе да се у свим канцеларијама аустријске владе истакне максима: "Србију треба уништити"-*Исто*.

²*Вечерње новоси*, 16. септембар, 1908 год. стр.1.

³*Вечерње новоси*, 21. септембар, 1908 год. стр.1.

део према Драчу, као и сам град, појединим европским силама никако није одговарало да се створи српска држава која би имала излаз на море, па је тако нестанком турског царства настала Албанија, управо као што ни Аустро-Угарској пре рата никако није одговарало да Србија коридором према данашњој Албанији изађе на море.

За време привремене окупације Србије од стране Аустро-Угарске, Србији су нанети огромни губици. А након рата, уместо да Србија истакне захтев за уступак својој држави и народу, као надокнаду због огромних, пре свега људских губитака које је имала у рату, српска влада је као влада државе победнице пред међународну заједницу истакла захтев да створизаједничку државу са онима који су учествовали у нападу на Србију, са Хрватима, којима је савез са Србијом као међународно признатом државом био неопходан само ради добијања међународног признања Хрватске. У Старчевићеву теорију хрватског државног права, по којој се 1102 год. Хрватска својеволјно одрекла своје државе да би ступила у државни савез са Угарском⁴, и то као њена покрајина, мало које поверовао, тако да тај аргумент није био довољан да би Хрватска добила државност, па су у том смислу хтели нешто конкретније да ураде. Поред тога, Хрвати су изгубили рат, па им је заједничка држава јужних словена била најбоља могућа понуда, јер са сваком другом државом, тј. са Аустријом или са Угарском, пошто се Аустро-Угарска држава распала, Хрватска би само са подручјима на којима Хрвати живе могла да рачуна, и то само на статус покрајине.

У свему овоме, католичка црква није остала по страни, него је имала значајну улогу у прогону српског народа, и такву ће улогу имати и за време Другог светског рата. Не само западно од Дрине, где су римокатолички свештеници учествовали у покрштавању, прогону и убијању Срба, него и источно од Дрине, где су у појединим местима били организовани тако да буду директна потпора агресорима, као и у целини политике Аустро-Угарске према Србији којој је Ватикан служио као идејна потпора.⁵ Аустро-Угарска је напала српске земље са циљем империјалне експанзије,⁶ Ватикан је у подједнакој мери био укључен у рат против Србије ради ширења Католичанства, јер су Срби први на путу ширења ка Истоку. Ватикан је био једна од задњих држава која је признала Краљевину Срба, Хрвата и

---

⁴ Мирјана Стефановски, *Идеја хрватског државног права и стварање Југославије*, Београд, 2008 год. стр. 14;

⁵ "Српске књиге и новине које имају ма какво национално обележје, бивају забрањиване ...Турска је сатирала народ физички, Аустрија духовно." – Владимир Поровић, *Босна и Херцеговина*, Београд, 1925 год. стр. 81.

⁶ Љубинка Тирић – Богетић, Мирослав Ђорђевић, *Из политичке историје југословенских народа*, Београд, 1975 год. стр. 50.

Словенаца,⁷ и онда када је то урадио, то је било само из тактичких разлога, ради стварања могућности да у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца може да делује изнутра, као и ради потписивања конкордата⁸, путем којег би се католичкој цркви обезбедио повлашћени положај у ондашњој држави. Ватикан је у уједињењу јужних Словена видео само привремено решење које је настало као последица слома Аустро-Угарске, док се Немачка не обнови. Тако је након Првог светског рата, улогу Аустро-Угарске преузела Немачка, па је уместо једне, на европску сцену ступила друга, још јача држава, а истовремено је са социјалистичком револуцијом у Русији, нестала могућност да Русија, која је тада постала комунистичка земља, штити православне земље. Тако да је у нестанку велике земље која би штитила православље на Истоку Европе, Ватикан видео своју историјску шансу за ширење католичанства на Исток, прилику за "рекретијанизацију православних" и "обнову у Криту".⁹ Наравно, Ватикана је као народ "мисије" у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца видео хрватски народ, који је био одређен као народ "кога ће Господар послати на католичку жетву источне њиве".¹⁰

Двадесатак година након Првог светског рата, колико јој је било потребно да се опорави, Немачка је изазвала Други светски рат. Период између Првог и Другог светског рата Немачка и Ватикан су искористили само да би се прилагодили новим околностима и припремили за, као што ће се видети следећи рат. У том циљу су Немачка и Ватикан у Југоисточној Европи припремила усташки покрет у Хрватској. У Марсеју је краљ Александар убијен од стране усташа и Бугара којима је у организацији поред Италије помогла Немачка. Пошто је Хрватска свих година заједничке државе са Србијом непрестано радила на отцепљењу од Србије, са подручјима и територијама на којима су и Срби били у већини, Хрватска је под заштитом нацистичке Немачке на самом почетку другог светског рата створила државу, док је територија Словеније била подељена између Италије и Аустрије. У нападу на Србију су учествовале и војске земаља сателита, а мађарски премијер Пал Телеки је као морални чин после напада на Југославију извршио самоубиство, јер је мађарска влада гарантовала Југославији да је неће напасти.¹¹

---

⁷ Вељко Ђурић Мишина, *Варнава Патријарх српски*, Београд, 2009 год. стр. 14.

⁸ Љубодраг Димић, Никола Жутић, *Римокатолички клерикализам у Краљевини Југославији 1918 – 1941*, Прилози за историју, Београд, 1992 год. стр. 165.

⁹ *Исто*, 144, 145.

¹⁰ *Исто*, стр. 145.

¹¹ https://sr.wikipedia.org/sr-ec/%D0%9F%D0%B0%D0%BB_%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B8

Преговори о приступању тројном пакту између Немачке и Краљевине Југославије су вођени формално, али је Немачка, као и Аустро-Угарска након Сарајевског атентата, неуспех преговора и 27.-мартовске демонстрација, искористила као повод за напад и кажњавање Србије. Иначе су се британци хвалили да мартовске демонстрације нису биле покрет српског народа, него су они платили појединим вођама политичких партија у Србији 100.000 фунти да би ови извели народ на улице, чиме је био отворен још један фронт Немачке, пошто је у току био рат Немачке и Британије.¹² Србија је била окупирана уз огроман број цивилних жртава.

Србија је у току Другог светског рата била само једна од земаља коју је Немачка окупирали применом неконтролисаних сила, у највећој мери према цивилима, међутим, оно по чему се Србија разликовала од осталих земаља Европе било је у нивоу бруталности силе које је према Србији и српском становништву извршила Немачка, марионетска независна држава Хрватска и католичка црква, са обе стране Дрине. Само у Србији су Немци примењивали правило да се за једног убијеног немца убија 100 Срба, а за једног рањеног 50, у Србији су Немци децу из школских клупа одвели на стрељање, крађа и експлоатација привредних ресурса је од стране фашиста у другом светском рату била брутална, али је занемарљива у односу на људске жртве које су Србији нанели фашисти и усташе. Само су у Јасеновцу¹³, као највећем српском стратишту и симболу српског страдања, а било их је пуно, Хрвати убили преко 700.000 Срба, од тога је било преко 11.000 деце млађе од 14 година. На Косову и Метохији су Немци организовали Албанце против незаштитених Срба, као модел који су у првом светском рату Аустро-Угари већ применили против српског становништва. Уочи анексије Босне и Херцеговине, како је извештавала ондашња штампа, агресија се на Србију од стране Аустро-Угарске одвијала и на начин да је Аустрија слала своје агенте у Стару Србију да би ови

---

¹² "Ситон Вотсон, британски професор универзитета, рећи ће нешто друго: „Ми смо смо улазак Југославије у рат платили пола милиона фунти, па не дугујемо Србима ништа.“...Нешто доцније огласиће се и Вилијам Донован, амерички генерал, обавештајцац, отац Централне обавештајне агенције (ЦИА), човек који ће се јануара 1941. године наћи у Београду и упознати кључне пучисте: „Срби се не могу позивати на 27. март 1941. године јер смо ми ту револуцију купили.“...Мотив Британаца да режирају ове догађаје најбоље илуструје савременик председника владе у Лондону Лидл Харт који је написао: „Черчил је постао велики само зато што је умео да за живот једног Енглеца жртвује читаве народе, што је иначе црвена нит британске спољне политике.“- <http://www.politika.rs/scc/clanak/235041/Britanci-finansirali-prevrat-1941-godine>

¹³<https://mondo.rs/Info/EX-YU/a1163351/Jasenovac-ustaski-logor-smrti-u-kome-je-brutalno-ubijeno-800.000-Srba.html>

подстрекивали Арбаносе против незаштићеног српског становништва.¹⁴ Ово ће се изнова понављати, након првог и у другом светском рату, а онда и на самом крају двадесетог века, сваки наредни пут све бруталније, најдиректније и нескривено инспирисано и потпомогнуто од стране појединих западних земаља. За време другог светског рата је учињен велики злочин према Србима на Косову и Метохији, па је комунистичка власт и након окончања Другог светског рата задржала војну управу на Косову и Метохији. На другој страни, у Лици, Далмацији, Барањи, Кордуну, Херцеговини и другим местима на којима се простирала Независна држава Хрватска, усташки режим је са католичком црквом организовао систематско истребљење Срба. У убијању и злочинима над Србима је учествовао огроман број католичких свештеника и часних сестара. На територији Независне државе Хрватске је био врло мали број хрвата који су учествовали у народноослободилачком покрету. У Хрватској је за време другог светског рата постојао логор за децу који су водиле католичке часне сестре. Нигде и никада у људској историји пре тога није забележено да је постојао логор за децу, осим у Хрватској.

Након окончања Другог светског рата, и обнављања ратом опустошених привреда европских земаља, поједине западноевропске земље, су према Југославији заузеле став који није био пријатељски. Тако су након рата поједине западноевропске земље пружиле уточиште тзв. екстремној, југословенској емиграцији, којој су не ретко и помагале на одређени начин у каснијем разбијању Југославије. Просец припреме разбијања Југославије је трајао неколико деценија, да би почетком 90-тих година прошлог века тај процес био приведен крају отцепљењем појединих југословенских република, прво Хрватске и Словеније. Снажну подршку томе је пружила и католичка црква. Међутим, Хрватска се отцепила у авнојевским границама и ако се зна да је велики део територије био у саставу ондашње социјалистичке републике Хрватске само после другог светског рата, захваљујући хрвату Јосипу Брозу под чијом је управом било одржано друго заседање АВНОЈ-а на које су исцртане границе република у СФРЈ. Хрватска је тада, протерала српски народ, а српски народ је остао да живи у неколико бивших југословенских република.

Нажалост, после распада Југославије, поједине западноевропске земље, чак и традиционални српски савезници, су своје међународно ангажовање, када се ради о простору Југоисточне Европе, испољиле на пристрасан начин, на начин да је Србији неправедно нанета велика штета.

Дакле, од настанка савремене српске државе, став појединих европских земаља према Србији је често био компликована, а у појединим

---

¹⁴Вечерње новости, 17 октобар, 1908 год. стр. 3.

значајним догађајима и не баш пријатељски. При свему томе Србија ни на који начин није инспирисала ниједан сукоб на простору бивше Југославије, нити је на било који начин учествовала у ратовима 90-тих година.

Sava AKSIĆ, Ph.D.

Full-time Profesor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

THERELATIONSHIP BETWEEN SERBIAAND SOME EUROPEAN COUNTRIES THROUGH THE MOST IMPORTANT POLITICAL EVENT 20thCENTURY

Summary

From the beginig modern Serbian state, some Western European countries had compliated relationship with Serbia. Those relationships were changeable. With all that, in the First and Second World Wars, as weli in the end of the 20th century Serbia was under attacked although it did not inspire any war. It is possible that this was a consequense of misunderstanding or interests of certain Western European countries.

Keywords: *European countries, international relations, War.*

ЛИТЕРАТУРА

Димић Љубодраг, Никола Жутић, *Римокатолички клерикализам у Краљевини Југославији 1918 – 1941*, Прилози за историју, Београд, 1992 год.

Стефановски Мирјана, *Идеја хрватског државног права и стварање Југославије*, Београд, 2008 год.

Тирић – Богетић Љубинка, Ђорђевић Мирослав, *Из политичке историје југословенских народа*, Београд, 1975 год.

Ђоровић Владимир, *Босна и Херцеговина*, Београд, 1925 год.

Вељко Ђурић Мишина, *Варнава Патријарх српски*, Београд, 2009 год.

Вечерње новоси, 16. септембар, 1908 год.

Вечерње новоси, 21. септембар, 1908 год.

Вечерње новости, 17 октобар, 1908 год.

https://sr.wikipedia.org/srec/%D0%9F%D0%B0%D0%BB_%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B8

<https://mondo.rs/Info/EX-YU/a1163351/Jasenovac-ustaski-logor-smrti-u-kome-je-brutalno-ubijeno-800.000-Srba.html>

<https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:806117-SUSRET-SA-ISTORIJOM-Bec-se-spremao-za-Veliki-rat-i-pre-atentata;>

<http://www.politika.rs/scc/clanak/235041/Britanci-finansirali-prevrat-1941-godine>